

JAN LARISCH

P. VINZENZ
BRAUNER

FARÁŘ A STAROSTA VE ZLATÝCH
HORÁCH, SVĚTLO V TEMNOTÁCH
ZMATENÉ DOBY

P. Vinzenz BRAUNER

*farář a starosta ve Zlatých Horách,
světlo v temnotách zmatené doby*

Jan Larisch

Vážení a milí čtenáři,

na stránkách této publikace se můžeme seznámit s osudem kněze P. Vinzenze Braunera ze Zlatých Hor a současně tak nahlédnout nejen do jeho života, ale i do historie nelehké doby 1. poloviny 20. století na Jesenicku. Do doby, která byla zasažena společenskými změnami, dvěma světovými válkami, nezaměstnaností, národnostními problémy, politickými vlivy a nakonec nacistickou totalitou.

Nebylo snadné se v dennodenních událostech orientovat, volit správné postoje, zvláště pro někoho, kdo nesl zodpovědnost za svěřené osoby ve službě pastýře i starosty. P. Vinzenz to zvládl, pronásledování německou NSDAP ho sice přivedlo do vězení a vyhnanství, a v jeho důsledku i k poměrně časnému úmrtí ve věku 66 let, ale ze slov vratislavského arcibiskupa Bertrama, zaslaných k jeho pohřbu, můžeme zahlédnout krásné kněžské i lidské srdce tohoto kněze, jeho věrné plnění povinností vůči církvi i vůči státu, starostlivost o rozvoj náboženského života i občanské společnosti, starostlivost o chudé, o mládež, o rozkvět Zlatých Hor. To vše tvoří mozaiku jeho služby a života ve prospěch bližních. Nezištnost a neúnavná pracovitost – tyto dvě ctnosti jmenuje arcibiskup Adolf Bertram v pohledu na jeho život. Ctnosti, které by měly zdobit službu i současných služebníků církve.

Pán posílá každé generaci kněze, osobnosti, jež na sobě nesou břímě té které doby. Jen věrnost Kristu, jak to bylo v případě P. Vinzenze, dokáže být pro druhé, resp. pro společnost příkladem,

pomocí, útěchou – světlem v temnotách. Přeji všem, kdo budou toto pojednání o životním osudu P. Vinzenze Braunera číst, aby je jeho příklad povzbudil k věrnému plnění jejich povinností a k životu velkorysé nabídky pro druhé.

Být světlem v temnotách je výzvou i úkolem.

+ Mons. František Václav Lobkowicz,
biskup ostravsko-opavský

Ostrava dne 21. dubna 2019
v den slavnosti Zmrtvýchvstání Páně

ÚVOD

Následující text otevírá čtenáři specifickou kapitolu našich regionálních dějin 1. poloviny 20. století. Pojednává o katolickém knězi německé národnosti P. Vinzenzi Braunerovi, který téměř celý svůj život působil jako farář a později také jako starosta v malém slezském, v té době už bývalém hornickém městečku Zlaté Hory na severním úpatí Hrubého Jeseníku. Tento muž musel nejen vzhledem ke své osobě, ale i vzhledem k funkcím, které zastával, i s ohledem na jemu svěřené osoby reagovat na mnohé společenské, politické i ekonomické zvraty tehdejší doby. Jeho postoje byly formovány křesťanskou vírou. Projevovaly se hned trojím způsobem. Nejprve, což se u katolického kněze pokládá za samozřejmé, obětavou pastorační prací pro jeho farnost. Dále pak aktivním přístupem při hledání konkrétních řešení v situacích sociálního ohrožení spoluobčanů a celkového povznesení města. Nakonec také pevnými, neměnnými a veřejně prezentovanými postoji člověka, faráře i starosty tváří v tvář krátkozrakým demagogickým tlakům politických ideologií. P. Vinzenz Brauner byl aktivně pracujícím a zároveň hluboce věřícím křesťanským realistou.

Doba, v níž žijeme, takové příklady potřebuje. Ať se tedy ve smyslu onoho „*historia magistra vitae*“ životním příběhem tohoto kněze necháme poučit pro naši vlastní přítomnost.

DĚTSTVÍ

Vinzenz Brauner se narodil 18. listopadu 1877 v Rakouském Slezsku, v malé vesnici Salisov (něm. Salisfeld). V době jeho narození patřila tato osada jak státní, tak církevní správou do blízkých Ondřejovic (něm. Endersdorf) a čítala asi 300 obyvatel. Od roku 1964 je součástí města Zlaté Hory (něm. Zuckmantel).

Otec Vinzenz Brauner po rodičích zdědil malou zemědělskou usedlost čp. 7. Matka Marie, rozená Gans (-ová), pocházela z Hynčic (něm. Heindorf) u Města Albrechtic.

Vinzenz byl pokřtěn 20. listopadu ve farním kostele sv. Martina v Ondřejovicích místním farářem P. Eduardem Nitschem. Jméno Vinzenz dostal po otci, kmotrem mu byl strýc P. Johann Gans,¹ který v té době působil jako kaplan v Dolní Lipové.

Dětství prožil Vinzenz jako každý jiný chlapec té doby. Byl nejstarší a měl tři mladší sourozence: Aloise (*1880), Johanna (*1881) a Annu (*1891). Rodiče byli maloročníci, hospodářství tak právě uživilo rodinu a děti se musely odmala zapojovat do práce. Malý Vinzenz navštěvoval obecnou školu v matčiných rodných Hynčicích a později obecnou školu v Salisově. Dobovou atmosféru života obce nám přibližuje vzpomínka A. R., pocházející ze Salisova: *„Nevěděli jsme, co je to automobil, rádio nebo kino. Jízdní kolo se nazývalo velociped*

¹ Johann Gans *1850, Hynčice, vysvěcen 5. července 1874, Olomouc, † 12. května 1935.

a vypadalo docela jinak než dnes a jen zřídka je bylo možno zahlédnout. [...] Byla to doba, kdy železnice byla úžas vyvolávající dopravní prostředek a jízdu vlakem z Mikulovic až do Jeseníku z místních – salisovských – absolvovali jen málokterí. Císařské město Vídeň leželo kdesi v nedosažitelné dálce. [...] Místní lidé byli chudí. V obci nebyl řezník ani pekař. Proč také. Chleba se peklo doma, housky a rohlíky byly luxus (doslova a do písmene), maso si nedovolil nikdo koupit, nanejvýš na největší svátky. [...] Bílé natřené domečky byly malé a nízké. Nade dveřmi mnohých domů visel obrázek Panny Marie, snad nikde v žádné domácnosti nechybělo domácí požehnání.² V neděli šli všichni do Ondřejovic do kostela na mši.³

Jako dvanáctiletý chlapec odešel Vinzenz s počátkem školního roku 1888/89 studovat na gymnázium do Vidnavy⁴. Zde byl také o rok později (29. října 1889) biřmován. Patřil k všestranně nadaným žákům. Jak dále vzpomíná A. R.:

„Prázdniny jsme si jako děti plně užívali. Ačkoliv jako vesnické děti jsme museli pomáhat při žních, vždy se našla příležitost k veselým zábavným hrám. Často a rádi jsme se zdržovali ve velkém ovocném sadu u Braunerů. Také »Vinz«, vytáhlý gymnazista (pozdější duchovní rada), se s nadšením zúčastňoval našich her. Musel přeskočit při běhu lano, to uměl výborně. Dokázal si se vším poradit a mnohé legrace také sám vymýšlel. Maminka Braunerová by raději viděla, kdybychom dělali něco užitečného. [...] Moc nemluvila, byla to dobrosrdečná žena a pyšná na svého

² Jedná se obrázek s krátkou modlitbou, kterou si bydlící vyprošují Boží ochranu a požehnání pro svůj domov.

³ Zuckmantler Heimatbrief č. 164, prosinec 2009, s. 141–144: *Jugenderinnerungen aus Salisfeld*.

⁴ Gymnázium ve Vidnavě bylo zřízeno v roce 1871.

*mimořádného »studentla«.*⁵

Středoškolská studia Vinzenz po osmi letech ukončil 6. července 1896, kdy úspěšně složil maturitní zkoušku s vyznamenáním. Rozhodl se pro kněžskou dráhu.

PŘÍPRAVA KE KNĚŽSTVÍ

V té době patřily obce na severní straně Hrubého Jeseníku po církevní stránce pod jurisdikci vratislavského biskupa. Protože však byla vratislavská diecéze v důsledku slezských válek a následného tzv. vratislavského míru v roce 1742 rozdělena na část pruskou a rakouskou, byli zájemci o kněžství z rakouské části diecéze jakožto rakouští občané připravováni na své povolání v kněžském semináři v Olomouci. Museli se ovšem se žádostí o přijetí ke studiu obracet na svého biskupa do Vratislavi.

V případě čerstvého maturanta Vinzenze jím byl Georg kardinál Kopp⁶. Ten jeho žádosti vyhověl a mladý adept kněžství tak mohl do kněžského semináře nastoupit. Odjel do Olomouce a zde od roku 1896 studoval na bohoslovecké fakultě a formoval se v arcibiskupském

⁵ Zuckmantler Heimatbrief č. 164, prosinec 2009, s. 141–144: *Jugend-erinnerungen aus Salisfeld*.

⁶ Georg Kopp * 25. července 1837, Duderstadt, Německo, ord. 1862, b. ord. 1881, 1881–1887 biskup ve Fuldě, 1887–1914 biskup ve Vratislavi, 1893 kardinál, † 4. března 1914, Opava.

kněžském semináři. Studium zvládal výborně, v rámci duchovní kněžské formace přijal nejprve 16. prosince 1896 tonsuru, o rok později 18. prosince 1897 nižší svěcení. Přípravu ke kněžství však nedokončil v Olomouci, protože v roce 1899 zřídil biskup Kopp pro rakouskou část své diecéze nové „Filosoficko–teologické učiliště a kněžský seminář ve Vidnavě“, kam na jeho pokyn přestoupilo 17. října 1899 patnáct vratislavských bohoslovců studujících doposud v Olomouci. Vinzenz byl mezi nimi.

Tak absolvoval poslední ročník v prostředí dobře známém z doby středoškolských studií. Před přijetím podjáhenského svěcení složil 1. března 1900 prakticko–pastorační zkoušku, následně přijal 10. března 1900 ve Vratislavi podjáhenské svěcení a rovněž tam také 31. března svěcení jáhenské. Zbývalo dokončit studium a dovršit formaci. Podrobil se písemné zkoušce z teologických předmětů za 4. ročník studia a 18. července absolvoval ústní zkoušku. Výsledná známka byla eminenter, tzn. výborně.

Na svátek sv. Anny 26. července 1900 byl Vinzenz ve farním kostele sv. Kateřiny ve Vidnavě biskupem Georgem kardinálem Koppem vysvěcen na kněze. Následovala slavná primice v rodné obci. Ta sice měla od roku 1892 kostel zasvěcený Narození Panny Marie, ten však byl příliš malý pro tak významnou událost, při níž se očekávalo množství poutníků z širokého okolí. Proto byla se svolením biskupství primiční mše svatá uspořádána pod širým nebem na louce u kostela. Pro celou obec to byl nezapomenutelný den.

PRVNÍ KROKY V KNĚŽSKÉ SLUŽBĚ

Novokněz Vinzenz Brauner nastoupil jako druhý kaplan⁷ do Zlatých Hor, kde ale zůstal pouhý měsíc, v němž vypomáhal v duchovní správě v době prázdnin. Své vlastní pastorační působení začal 1. září 1900 ve funkci kaplana ve farnosti Heřmanovice (něm. Hermannstadt), ležící zhruba v půli cesty mezi Vrbnem pod Pradědem a Zlatými Horami.

Heřmanovice měly tehdy necelých 3000 obyvatel ve 455 domech, velký farní kostel sv. Ondřeje, čtyřtřídní obecnou školu a poštu. Farářem byl P. Johann Appel, již postonávající starý pán. Většina přímé pastorační práce tak spočívala na kaplanovi a ten se jí zhostil s nadšením mladého kněze na výbornou, zejména výuky náboženství na zdejší škole. Působil zde však jen dva roky.

Biskup Kopp, resp. vyučující ve Vidnavě si všimli mimořádného studijního nadání mladého kněze a doporučili biskupovi, aby bylo P. Vinzenzovi po krátké pastorační praxi umožněno prohloubit si vzdělání. Biskup jejich návrh přijal a někdy v polovině října 1902 uvolnil mladého kněze od povinností v duchovní správě ve farnosti Heřmanovice, vybídl ho k dalšímu studiu, a to hned dvojím směrem. Nejprve si měl prohloubit znalosti v oblasti teologie postgraduálním studiem zakončeným doktorátem, načež měl získat aprobaci učitele náboženství pro střední školy.⁸ K doktorandskému studiu nastoupil

⁷ Kaplan nebo také kooperátor je funkce pomocného duchovního. V dnešní terminologii se jedná o funkci farního vikáře.

⁸ Biskup Georg Kopp počítal s tím, že P. Vinzenz Brauner nastoupí na vidnavské

jako interní doktorand na Teologickou fakultu Vratislavské univerzity 20. října 1902 a okamžitě se pustil do studia, které ho naprosto pohltilo. Sám v jednom dopise sděluje: „*Zapsal jsem si 23 hodiny přednášek, seminářů a cvičení za týden, což je výrazně více, než jsem plánoval.*“⁹

Pro získání aprobačního učitelství bylo nutno se přihlásit u ředitele vidnavského semináře s patřičnou žádostí a příslušnými dokumenty. Na jejím základě byly žadateli poskytnuty konkrétní studijní požadavky. P. Vinzenz tak učinil dopisem z 10. ledna 1903 a byl mu stanoven termín finální zkoušky na středu 21. října 1903. K teologickému studiu ještě přibýly předměty pedagogické a katechetické. Po jistých těžkostech – vzhledem k množství požadované látky – dne 21. října 1903 před šestičlennou biskupskou komisí profesorů zkoušku úspěšně složil.

Jinak to ale dopadlo s jeho postgraduálním teologickým studiem. Po absolvování výše zmíněné zkoušky se věnoval naplno dalšímu studiu teologie a chystal se k sepsání dizertační práce. Měla to být dogmaticko-historická studie s názvem „*Mučednictví jako náhradní prostředek za křest a za zpověď.*“¹⁰ Studium však nemohl dokončit. Pastorační nouze v podobě nedostatku kněží přiměla vratislavského biskupa po ukončení letního semestru mladého kněze ze studií odvolat a poslat jej ve funkci farního vikáře opět do duchovní správy. Pro mladého, studijně nadaného kněze to vůbec nebyla jednoduchá

gymnázium jako učitel náboženství místo nemocného profesora Weisse.

⁹ Zemský archiv Opava, fond AKS Vidnava, k. č. 46: *Dopis ze dne 14. května 1903.*

¹⁰ Tamtéž, k. č. 46: *Dopis ze dne 10. 11. 1903.*

situace, ale zdá se, že se s ní skrze podstatu svého kněžského slibu rychle vyrovnal.

V DUCHOVNÍ SPRÁVĚ V JAVORNÍKU

K 1. srpnu 1904 byl Vinzenz Brauner jmenován kaplanem ve farnosti Javorník.¹¹ Farnost měla celkem 3601 obyvatel, z toho Zámek Jánský vrch a město Javorník 2264 obyvatel, přifařena byla obec Ves-Javorník s 1096 obyvateli a osady Dolní Fořt se 78 a Horní Fořt se 163 obyvateli. Téměř všichni byli katolického vyznání. Tabulkově zde měl být farář a dva kaplani, ale kaplanská místa byla pro nedostatek kněží neobsazena.¹²

Místní farář a děkan P. Josef Schindler byl vážně nemocný a jeho zdravotní stav se stále zhoršoval. Od doby nástupu nového kaplana v srpnu 1904 už prakticky nekonal žádné křty, svatby ani pohřby a od ledna 1906 už nevycházel z domu. Od nástupu mladého kněze do farnosti se proto očekávalo, že při uznání podřízenosti svému faráři bude tím, kdo fakticky převezme tvůrčí pastorační zodpovědnost za život farního společenství. To se dařilo. Mladý kněz se nejen věnoval obvyklým úkonům duchovní správy, ale snažil se aktivizovat náboženský život farníků. Vše konal ke spokojenosti svého nadřízeného faráře Josefa Schindlera.

Kromě náboženských aktivit se P. Vinzenz věnoval organizování

¹¹ Oficiální název farnosti byl Jauernig & Johannesberg.

¹² Schematismus des Bisthums Breslau österreichischen Antheil für das Jahr 1897, s. 31.

společenského života katolíků. Na počátku roku 1905 mu svěřil nemocný farář vedení javornické pobočky Katolického lidového spolku pro západní Slezsko.¹³ On toto pověření přijal a začal se angažovat jak na místní úrovni, tak také ve vedení spolku, do jehož sedmičlenného řídicího výboru¹⁴ byl zvolen. Kaplanovi se úspěšně podařilo skomírající pobočku spolku zachránit před úplným zánikem a přivést k novému rozkvětu. Dokázal jak slovem, tak příkladem nadchnout farníky pro katolické ideály a také vystupovat proti liberalizujícím tendencím v místní společnosti, a to především v otázkách volných manželských svazků¹⁵ a volné školy.¹⁶

Ze společenských akcí, které se hned po převzetí řídicí funkce pokusil uvést do života, byl velmi úspěšný tzv. masopustní rodinný večer (Fasching-Familienabend). Setkal se s mimořádným ohlasem a stal se javornickou tradicí.

Úspěchy mladého kněze vyvolaly negativní, ba až nepřátelskou reakci místních pokrokářů a velkoněmeckých nacionalistů. Jeho činnost se stala terčem nevybíravých útoků v regionálním tisku. Mladý kněz na tyto ataky reagoval v novinách a lživá tvrzení uváděl na správnou míru.¹⁷

¹³ Spolek vznikl v roce 1885, datum vzniku pobočky v Javorníku se nepodařilo zjistit.

¹⁴ MSPost č. 42 ze dne 26. května 1905, s. 4: *Eine hochbedeutsame Versammlung in Oberschlesien*; MSPresse č. 43 ze dne 31. května 1905, s. 2: *Der Katholische Volksverein für Westschlesien*.

¹⁵ MSPost č. 38 ze dne 12. května 1905, s. 5: *Versammlung*.

¹⁶ MSPost č. 13 ze dne 30. března 1906, s. 6: *Herr Reichratsabgeordneter Lindner*.

¹⁷ Tamtéž, s. 6: *Herr Reichratsabgeordneter Lindner*.

Mimořádným počinem, který je možno připsat aktivitě mladého kněze a který mohl v jistém smyslu zmírnit narůstající napětí, byl nápad konat co nejdříve ve farnosti lidové misie. Farář Schindler tento návrh přivítal a zaštitil svou autoritou mimo jiné i proto, že tyto misie byly organizovány při příležitosti jeho stříbrného jubilea – 25 let jeho působení v javornické farnosti. Konaly se v postní době ve dnech 11. – 20. března 1906 a vzbudily mimořádnou pozornost jak ve smyslu prohloubení náboženského života ve farnosti, tak také protestů ze strany stále intenzivněji se formující nepřátelské opozice vůči mladému kaplanovi. Její představitelé v čele se starostou města navštívili faráře Schindlera a dovolávali se zrušení misí. Nemocný kněz jim vysvětlil, že podle nařízení biskupa Koppa je povinen konat lidové misie vždy aspoň jednou za 10 let, že je organizuje mimo jiné i z podnětu svého stříbrného jubilea a že tímto hledá jen duchovní dobro pro své farní společenství. Deputaci to však neuspokojilo. Když se protivníkům mladého kaplana nepodařilo misie zrušit, pokoušeli se alespoň jejich průběh komplikovat. Přesto všechno byla tato událost významným prvkem pro prohloubení náboženského života místních katolíků.

V neděli 1. července 1906 navštívil farnost biskup Georg Kopp a uděloval svátost biřmování. Tíha přípravy této pastorační události, na které byli přítomni i mladí věřící z okolních farností, ležela na bedrech mladého kněze. Jeho nepřátelé chtěli této příležitosti využít a domoci se u biskupa jeho přeložení do jiné farnosti. Avšak zdravotní stav nemocného faráře byl natolik vážný, že jakákoliv změna se jevila jako nevhodná a situaci nepřiměřená. O několik dní

později v pátek 13. července 1906 večer, právě v den prvního svatého přijímání osmdesáti dětí, duchovní správce farnosti P. Josef Schindler zemřel.

FARÁŘEM V JAVORNÍKU

Dočasným správcem farnosti, tzv. administrátorem, byl ustanoven P. Vinzenz Brauner a následně jej biskup po zvážení všech pro a proti dne 14. října 1906 jmenoval farářem. V neděli 18. listopadu 1906 při slavnostní bohoslužbě byl před celou farností uveden do této funkce biskupským komisařem¹⁸ P. Josefem Neugebauerem.

Nový farář pokračoval v nastaveném směru pastorační práce, jen s tím rozdílem, že na něm ležela plná tíha pastorační zodpovědnosti. Ta však, jak se zdá, neumenšovala jeho pastorační

¹⁸ Rakouská část vratislavské diecéze, tzv. Generální vikariát Těšín, se skládala ze dvou od sebe oddělených teritorií: těšínského Slezska s městem Těšín a z jižní části nízkého Slezska, jehož centrem se postupně stalo město Jeseník (dříve Freiwaldau nebo také Frývaldov). Obě tyto části spravoval autoritou vratislavského biskupa generální vikář sídlící v Těšíně, pro jednotlivé části východní (Těšínsko) a západní (Jesenicko) byl jmenován biskupský komisař. Po vzniku Československa v roce 1918 byl Generální vikariát Těšín zrušen a obě části, tj. československé Těšínsko a jižní část nízkého Slezska, spravoval samostatný, přímo vratislavskému biskupovi se zodpovídající biskupský komisař. V době kněžského působení P. Vinzenze Braunera vykonávali funkci biskupského komisaře Západního slezského komisariátu tyto kněží: Karl Neugebauer, farář ve Vidnavě (1888? – 1906), Josef Neugebauer, farář v Jeseníku (1906–1926), Rudolf Hoffmann, farář v Písečné (1926–1935), Karl Harbich, profesor historie v kněžském semináři ve Vidnavě (1935, 1941–1945), František Onderek, profesor pastorálky v kněžském semináři ve Vidnavě (1935–1938), Engelbert Neugebauer, probošt v Jeseníku (1938–1941).